

Tine Bach

Nu bor vi her

Jødiske livsfortællinger fortalt af tolv kvinder

Tiderne Skifter, 2012

Af Margit Warburg

Titlen siger med ganske få ord hele forfatterens intention med bogen: man kan som jøde også bo et andet sted, men lige nu er det altså her. Det er helt anderledes end en bondebefolknings stærkt følelsesbetonede forhold til en bestemt plet på jorden. De tolv udvalgte jødiske kvinder er da også næsten alle enten første- eller andengenerationsindvandrere, de har haft spændende liv og har gode og vigtige svar til Tine Bachs spørgsmål. Alle kvindernes livshistorier er filtreret af Tine Bach, som mellem de direkte citater beskriver, uddyber og fortolker baggrunden for den person, hun taler med. De mange direkte citater gør bogen levende og let læst, og man får et godt indtryk af de interviewede kvinder. Desuden er der før hvert kapitel et fint foto af den kvinde, som kapitlet drejer sig om. Til sidst i bogen er der en ord- og litteraturliste.

Indledningen bærer præg af, at Bach er en forfatter med en ph.d. i jødisk litteratur, som er specielt interesseret i migration. Hun sætter sig det svære mål først at redegøre for jødernes historie fra 586 f.v.t. til i dag, dernæst at fortælle jødernes historie i Danmark for til sidst at slutte med migration og integration i almindelighed i Danmark. Det er måske nok en lidt stor mundfuld på 20 sider, men det er selvfølgelig svært at tilfredsstille både forskeren og den interes-

serede læser samtidig. Det virker dog som om, også en tidlig studerende kunne have glæde af indledningen, der tidligere har litteraturreferencer her og der.

Det er ikke ment som en videnskabelig bog, men der skulle ikke meget til, før den kunne bruges også fagligt. Jeg savner især at få noget at vide om kriterierne for udvælgelsen af netop disse kvinder, og jeg ville gerne vide, hvordan interviewene blev forberedt. Tine Bach anlægger fra starten et migrantperspektiv, og derfor virker det lidt overraskende, at hun også har valgt at interviewe den danske konvertit Bodil Uzan. På bagsiden af bogen står der endvidere, at det er kvinder mellem 37 og 99 år, og det antyder en vældig spredning, men ud af de 12 kvinder er der altså en stor overvægt af ældre kvinder: der er kun én kvinde på 37, tre i 60'erne, tre i 70'erne, fire i 80'erne og en i 90'erne. Det skal ikke skygges for, at det enkelte interview er godt sammensat og fundamentalt interessant, men hvorfor ikke også interviewe yngre mennesker? Der ville være god plads til det, for tre af kvinderne har selv tidligere udgivet store dele af deres livshistorier på dansk, og dem behøvede man måske så ikke at inkludere her; det gælder Karin Lützen, Janina Katz og Olly Ritterband.

Hvornår er interviewene foretaget? Hvor længe varede de? Er det direkte citater, eller har Tine Bach ændret lidt her og der? Brugte hun båndoptager? Har kvinderne læst interviewet igennem og accepteret det, inden det blev trykt? Det sidste har en særlig betydning, for Tine Bach har evnet på fin vis at få kvinderne til at fortælle en del om deres private følelser og liv. Det er flere steder bevægende, og det tilføjer nogle vigtige private dimensioner til den store historie om jødisk liv i det 20. århundrede.

Samtalerne koncentrerer sig om de samme temaer, og det er tydeligt, at selv om kvinderne har haft forskellige levnedsløb, er der mange fællestræk ud over en migrationshistorie. De har for eksempel forskellige holdninger til Israel, men Israel har en betydning for de fleste. Det er også karakteristisk

for jøder efter Anden Verdenskrig og under alle omstændigheder for bogens interviewpersoner, at mange af deres familiemedlemmer har giftet sig med ikke-jøder.

Der er virkelig mange i bogen, der selv har ændret deres religiøse levevis i løbet af livet. Det gælder Mara Igelski, født 1912, hvis forældre kom til Danmark fra henholdsvis Polen og Rusland i 1904 og 1905. Hun holdt alle regler i begyndelsen og købte kød hos Donde i Classensgade, men holdt op, da forretningen lukkede: *"vi var jo danskere som alle andre og gjorde måske også en indsats for at blive det"* (s. 32). Men Marianne Frank Glück, født 1924 i en sekulær familie i Tyskland, gik den anden vej og blev kosher, da hun giftede sig med Eigil. Også Nina Melchior, født 1941 i Sverige, begyndte at holde de religiøse spiseregler, da hun blev gift med Arne. Bodil Uzan, født 1944, er konvertit og har valgt at holde kosher, men ikke fordi hun giftede sig med Serge, som er israeler. Men ægteskabet med en mere eller mindre religiøs person behøver ikke at betyde, at man ændrer spisevaner. Da Miriam Spliid, født 1932 i Marokko, blev gift med danske Niels fra Nordjylland, tog hun sine religiøse spisevaner med sig, men de døbte alle tre børn, og Eva Lehrer, født i Ungarn i 1950, blev sammen med sin polsk-jødiske mand enige om, at de, i modsætning til begge deres barndomshjem i kommunistiske lande, ville holde de jødiske helligdage. Men selvfølgelig er der også kvinder, som ikke har ændret spisevaner. Esther Lexner, født 1924, siger selv: *"Jeg har været kosher hele mit liv. Jeg har aldrig spist svinekød eller skaldyr. Jeg har været møgkedelig. Jeg har sgu aldrig gjort oprør"* (s. 167). En endnu mere ortodoks baggrund har Rochel Loewenthal, født 1975 i USA. Hendes forældre tilhører Chabad-bevægelsen, og det gør hun og hendes mand også, og endelig har Karin Lützen, født 1952, som først for nylig opdagede, at hendes mor var jøde, og som selv er både døbt og konfirmeret, ikke ændret hverken spisevaner eller religion.

Der er ingen af interviewpersonerne, der selv har oplevet antisemitisme i Danmark. Eva Lehrer, der

er gymnasielærer, fortæller dog, at tonen er blevet hårdere i de sidste par år. For eksempel er der elever, der klager til rektor over hendes accent, fordi de bruger for meget tid på også at skulle forstå, hvad hun siger. Men det er noget nyt. Andre kvinder har ikke mødt nogen modstand. Nina Melchior siger om antisemitismen: *"Jeg møder det virkelig ikke nogen steder"* (s. 130), og Miriam Spliid fortæller om det at komme til Danmark i 1950'erne: *"Jeg*

følte med det samme, at jeg var velkommen. Det var kun klimaet, jeg lige skulle vænne mig til" (s. 140). Tine Bach har samlet en gruppe kvinder, som man kan lære noget af, og *Nu bor vi her* lever op til forfatterens ønske om at lægge endnu nogle brikker til den store historie. Hun skal have tak for at have samlet brikkerne til en læseværdig og levende fortælling om nogle jødiske livsskæbner.